

Косянчук Сергій,
*кандидат педагогічних наук, старший науковий
співробітник відділу дидактики Інституту педагогіки
НАПН України, Україна*

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ: СИНЕКТИЧНИЙ
АСПЕКТ СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНОЇ
ВЗАЄМОДІЇ**

Розглядаючи людину як біопсихосоціокультурний феномен (філософський аспект), як особистість (психологічний аспект), як соціон (за визначенням соціоніки - одиниця соціуму), доходимо висновку, що все важче й важче «вписати» її (людину) у мету, цілі, завдання і процеси навчання, виховання і розвитку як дидактичну тріаду. Низка відповідних форм і методів, спрямованих на освітній результат, втрачають свою актуальність не тому, що вони не були вивірені часом - поколіннями дослідників, учителів-практиків, інститутами сім'ї і суспільства. Сам час надає особистісно-соціальним процесам прискорення на всіх рівнях. Розглядаючи час як категорію екзистенційно- трансцендентну, дійдемо висновку - слід кардинально оновлювати й розвивати традиційні освітні технології, ініціювати розроблення нових, заснованих на законах внутрішнього світу людини, її само-буття, на безсвідомому прагненні індивідуума до пізнання позасвідомого й непізнаного. Яку б рефлексію у нас це не викликало, а можна з деякою часткою впевненості говорити

про те, що реалії сьогодення людства швидше «перетворюють» явища на факти, ніж ми можемо адекватно усвідомити це.

Психодидактика як нова галузь психолого-педагогічного знання, порушуючи актуальні освітні проблеми, у т.ч. застосування новітніх технологій профільного навчання, серед іншого, досліджує вплив освітнього процесу на саморозвиток і розвиток особистості, на самовиховання і виховання як метапроцес, на самореалізацію та самосоціалізацію у системі освітнього середовища, що несе потенціал для проектування і самопроектування можливостей. У цьому контексті нам імпонують ідеї дидактів Г. Васьківської [1] та І. Осадченко [5]. Зокрема Г. Васьківська зазначає, що «знання про людину як біопсихосоціокультурну істоту мають бути імплементовані в усі навчальні предмети, що допоможе старшокласникові усвідомити своє власне «Я» і ті вимоги, які висуває суспільство до кожної особистості, допоможе визначити шляхи конструктивної самореалізації. Учень старшої школи повинен володіти здатністю розуміти різні ситуації, що виникають у процесі життєдіяльності будь-якої людини, вміти протягом усього життя синтезувати нові знання, а також уміти їх творчо використовувати для подальшого самовизначення і самореалізації» [1, с. 136]. Звісно, у цьому контексті психодидактика спроможна, долаючи когнітивні наукові й освітні стереотипи, послуговуватись методами стимулювання ейдетичної (творчої) спромоги особистості задля формування в неї себе-віри, збудження внутрішньої свободи і спонуки до творення власної гідності (іміджу) і відчуття високого душевного потенціалу. У контексті синектичності за організації на уроках творчо(рефлексійно)пізнавальної діяльності суб'єкт- суб'єктна взаємодія спрямовується на виявлення, активізацію та реалізацію інтуїтивного начала особистості і пробудження гіпотетичного мислення, що веде до зростання як аксіологічного «Я» учня, так і «акме» вчителя.

Якщо говорити про забезпечення процесу формування в учнів старшої школи ціннісних орієнтацій, то ефективною може бути рефлексійно-пізнавальна технологія, що виключає, на думку Г. Васьківської, домінування будь-якого процесу або якоїсь ідеї. Тобто, навчальний процес, організований у такий

спосіб (переважна більшість учнів залучена в процес пізнання), дає можливість його учасникам усвідомлювати те, що вони знають (свідоме оперування привласненими знаннями) і висловлювати те, що вони про це думають, і як саме мають діяти у тій чи іншій навчальній ситуації, наближеній до дійсності [2]. Між учасниками такої суб'єкт-суб'єктної взаємодії відбувається інтенсивний обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Водночас має місце взаємна підтримка, що дає можливість не тільки прирощувати, акумулювати й притягати нові знання, але й формувати ціннісно-смыслову сферу особистості.

Порушені питання потребують досліджень не тільки дидактико-методичного спрямування, але й свого розв'язання передусім у практиці школи. Утім, це аж ніяк не може оминати оновлення стандартів освіти, навчальних програм і планів. Тож слід говорити про «реформування рамкових основ змісту загальної середньої освіти (курикулуму) для старшої школи, що полягає в узгодженні існуючого національного курикулуму для старшої школи з суспільними і соціально-економічними потребами регіонального й національного масштабу, а також у необхідності організації порівняльного супроводу курикулярної основи з основними сучасними світовими характеристиками» [6, с. 7].

На нашу думку, слід переосмислити змістовий потенціал старшої школи, передусім, зміст предметів гуманітарного циклу, увідповіднивши його потребі розгортання у навчально-виховному процесі ціннісно-смыслового поля. Про це переконливо пишуть В. Кремень і В. Ільїн: «якщо сьогодні ставити питання про необхідність «повернення суб'єкта в освіту», то, безумовно, мають на увазі суб'єкта як цілісну людину, а не тільки її розум, який накопичує теоретичні й практичні знання і навички. При цьому передбачається подолання і самої традиційної моделі освіти, побудованої на кумулятивістських уявленнях, а також антитезі «технологія - мистецтво», яка дотепер панує в нашій освіті. Сучасний розвиток освіти, з огляду на складність світу, потребує подолання такого «знеособленого» підходу» [3, с. 233].

Синектика як система методів інтенсивної психологічної активізації процесів пошуку шляхів розв'язання проблем цілком застосовна в умовах профільного навчання, адже класи і є тими постійними групами, де кожний у процесі спільної діяльності (суб'єкт-суб'єктної взаємодії) накопичує досвід, оволодіває різними прийомами виявлення і розв'язання суперечностей на прикладах змісту інваріантної і варіативної складових. Важливу роль тут відіграють прийоми забезпечення ділової, активної, творчої, доброзичливої, оптимістичної атмосфери, за якої зростає рівень розуміння старшокласниками мети виконуваних дій, їх ініціативності, зацікавленості в опануванні мовленнєвою діяльністю. Психологічно-креативний клімат ніби налаштовує учнів на успіх, на саморозвиток, на збагачення знаннями, на здобуття та обговорення актуальної життєдетермінантної інформації.

Мовна освіта на сучасному етапі реалізації полілінгвістичної парадигми має бути заснована на доцільності, аксіологічності, системності, універсальності і спрямовуватися на формування світоглядних пріоритетів і позицій молоді. Синектичний контекст технологій профільного навчання не суперечить Концептуальним засадам шкільної мовної освіти [4]. Це - одна з умов модернізації найважливіших складових - програм, підручників і технологій реалізації навчально-виховного процесу. Нова українська школа бачить особистість учня всебічно розвиненою, здатною до критичного мислення, патріотом з активною позицією, який діє за морально-етичними принципами, спроможний ухвалювати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини, є інноватором, готовим змінювати себе і навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, навчатись упродовж життя [4].

За визначеними у Концептуальних засадах шкільної мовної освіти 10-ма ключовими компетентностями нова українська школа має піднести мову до рівня чинника державо- і націєтворення. Тож виключна відповідальність лягає не лине на науку (дидактику і методику), а й на шкільну практику. Учитель, конструюючи свій варіант уроку української мови, має спиратися

і на реальні можливостей учнів, і на зону їх найближчого потенційного розвитку, і на спрогнозований максимально корисний освітній результат. За раціонального планування та з огляду на синектичність реалізації технологій профільного навчання має бути правильним вибір як стратегії, так і тактики співдіяльності вчителів і учнів.

Список використаних джерел

1. Васьківська Г.О. Формування системи знань про людину в учнів старшої школи: теорія і практика : монографія / Г.О. Васьківська. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 512 с..
2. Косянчук С.В. Технологический подход к процессу формирования ценностно-смысловых ориентаций старшеклассников // *Univers Pedagogic*. – 2014. – №1(41). – С. 53–60.
3. Кремень В.Г. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія / В.Г. Кремень, В.В. Ільїн. – К. : Пед., 2012. – 368 с.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>
5. Осадченко І. І. Сутнісна характеристика нової дидактичної парадигми / І.І. Осадченко // *Наук. вісник Миколаїв. держ. ун-ту імені В.О. Сухомлинського* : зб. наук. праць / за заг. ред. : В.Д. Будака, О.М. Пехоти. – Миколаїв : МДУ імені В.О. Сухомлинського, 2010. – Вип. 1.29. – С. 124–134.
6. Піддячий М.І. Підготовка старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання : монографія / М.І. Піддячий. – К. : Пед. думка, 2008. – 288 с.